

Інформаційна довідка
щодо проекту Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про
адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України у
зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про правопорушення,
пов'язані з культурними цінностями»
*(реєстр. № 12310 від 12.12.2024)**

***Анотація.** В Інформаційній довідці розглянуто питання посилення відповідальності за умисне знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини або культурних цінностей чи приховування документів Національного архівного фонду в контексті проекту Закону України (реєстр. № 12310 від 12.12.2024 р.) (далі – законопроект).*

Проаналізовано відповідність законопроекту вимогам Конституції України, основоположним засадам правотворчої діяльності, положенням чинного законодавства про адміністративну та кримінальну відповідальність, законам України, що регулюють суспільні відносини у сфері обігу та охорони культурних цінностей і культурної спадщини.

***Ключові слова:** кримінальна відповідальність, охорона, культурні цінності, культурна спадщина, пам'ятки археології, руйнування, знищення.*

Вступна частина. Джерелом розвитку кожної нації, основою стратегічного розвитку держави є культурна спадщина, яка відповідно до статті 54 Конституції України охороняється законом. Новітнім міжнародним інструментом, який містить повний комплекс вимог і встановлює стандарт для кримінального законодавства держав-учасниць у частині запобігання правопорушенням проти культурної спадщини, є підписана Україною Конвенція Ради Європи про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями (Нікосія, 2017)¹ (далі – Конвенція). Розглядаючи проблему посягань на культурну спадщину не лише з культурного, а й безпекового аспекту (у преамбулі констатовано, що нелегальний обіг культурних цінностей є джерелом фінансування тероризму), Конвенція встановлює низку кримінальних правопорушень щодо незаконного обігу культурних цінностей, включаючи: крадіжку; незаконні розкопки, ввезення й вивезення; незаконне придбання та розміщення на ринку. Ратифікація Україною Конвенції зумовить подальші кроки удосконалення національних правових механізмів охорони пам'яток археології, попередження незаконних розкопок, нелегального обігу археологічних предметів тощо.

Основна частина.

Метою законопроекту є імплементація положень статей 4, 10 Конвенції Ради Європи про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями (далі – Конвенція) та запровадження міжнародно-правових стандартів у відповідній сфері суспільних відносин. Законопроектом пропонується деталізувати склади

¹ Council of Europe Convention on Offences relating to Cultural Property (CETS No. 221). URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions>

правопорушень і посилити санкції за незаконне проведення археологічних розвідок, розкопок, інших земляних чи підводних робіт, за умисне незаконне знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини або культурних цінностей чи приховування документів Національного архівного фонду шляхом внесення змін до статті 92-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУПАП), статей 298, 298-1 Кримінального кодексу України (далі – КК України).

Визнаючи необхідність забезпечення принципу правової визначеності в контексті законодавчої регламентації підстав юридичної відповідальності за руйнування та знищення об'єктів культурної спадщини, вважаємо за доцільне зазначити таке.

Сумнівною виглядає пропозиція встановлення за діяння, передбачені частиною четвертою статті 298-1 КК України (у редакції законопроекту), додаткового обов'язкового покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

1. Зі змісту запропонованої законопроектом редакції частини другої статті 298-1 КК України випливає, що суб'єкт аналізованого кримінального правопорушення може бути загальним (за винятком частини п'ятої статті 298-1 КК України, що містить вказівку на спеціального суб'єкта – службову особу). А отже, вчинення кримінального правопорушення, передбаченого частиною четвертою статті 298-1 КК України (у редакції законопроекту), не обов'язково має бути пов'язане з використанням певної посади або із зайняттям певним видом діяльності. Таким чином, застосування до загального суб'єкта кримінального правопорушення вказаного покарання суперечить як самій меті покарання, так і принципу його індивідуалізації (частина друга статті 50 та частина перша статті 65 КК України).

2. Положення розділу II законопроекту свідчать про відсутність достатніх і завершених механізмів для реалізації положень Закону в разі його прийняття. Так, Конституційний Суд України в Рішенні від 15 квітня 2020 року № 2-р(П)/2020 відзначив, що в контексті принципу верховенства права важливим є встановлення при внесенні змін до законодавства розумного часового проміжку між офіційним оприлюдненням закону і набранням ним чинності. Конституційний Суд України в Рішенні від 22 травня 2018 року № 5-р/2018 наголошував, що принцип верховенства права передбачає внесення законодавчих змін із визначенням певного перехідного періоду (розумного часового проміжку між офіційним оприлюдненням закону і набранням ним чинності), який дасть особам час для адаптації до нових обставин; тривалість перехідного періоду в разі зміни юридичного регулювання суспільних відносин має визначати законодавець у кожній конкретній ситуації з урахуванням таких критеріїв: мети закону в межах правової системи і характеру суспільних відносин, що ним регулюються; кола осіб, до яких застосовуватиметься закон, і їх здатності підготуватися до набрання ним (його новими положеннями) чинності; інших важливих обставин, зокрема тих, що визначають час,

необхідний для набрання чинності таким законом (абзац п'ятий підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини). Конституційний Суд України виходить із того, що зміни в юридичному регулюванні має бути вчинено так, щоб особи, юридичного статусу яких такі зміни стосуються, мали реальну можливість пристосуватися до нової юридичної ситуації, зокрема, встигли реалізувати певні права (вчинити потрібні дії) у спосіб, встановлений законодавством до внесення відповідних змін.

Висновки. Законодавче визначення об'єктивних та суб'єктивних ознак складу адміністративних і кримінальних правопорушень, пов'язаних із культурними цінностями, сприятиме ефективному застосуванню правових норм та буде запобігати посяганням на об'єкти охорони культурної спадщини.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело*